

LAURA HUHTINEN-HILDÉN & ANNA-MARIA VILKUNA [TOIM.]



Kulttuurinen vanhustyö

– taide kumppanina läpi elämän

KULTTUURINEN VANHUSTYÖ – TAIDE KUMPPANINA LÄPI ELÄMÄN



Attribution 1.0 Finland

Toimittajat	Laura Huhtinen-Hildén ja Anna-Maria Viikuna
Sarjan ulkoasu	Tuomas Aatola
Taitto	Sonja Hanski
Kansi	Sonja Hanski
Runo sivulla 3	Kokoelmasta Eeva Kilpi: Ennen kuolemaa: Runoja. (WSOY, 1982)
Julkaisija	Metropolia Ammattikorkeakoulu Kulttuuri ja luova ala
Paino	Metropolian digipaino 2013
ISBN	978-952-5797-92-3 Kulttuurinen vanhustyö, painettu
ISBN	978-952-5797-93-0 Kulttuurinen vanhustyö, PDF http://mikrokirjat.metropolia.fi

Kulttuurinen vanhustyö

– taide kumppanina läpi elämän

Näkökulmia 7.5.2013 järjestetyn
työpaja-seminaarin teemoista

*“Älä ajattele, että elämä on lyhyt.
Ajattele: – Miten erikoinen kokemus.
Kun siinä ei ole kysymys pituudesta lainkaan,
vaan että ylipäänsä on saanut kokea tämän.
Mitä sen aikana on tapahtunut on itse asiassa
sivuseikka.
Että on kokenut alun ja lopun
tajuamatta mitä tapahtuu
ja että on ollut olemassa siinä välillä
ja tehnyt jotakin tajuamatta siitäkään mitään.
Ja että suurin osa on olemattomuutta
ja tämä rahtu, elämä, vain kontrasti sille.
Hetkittäin olemattomuus herkistyy ja tajuaa itsensä.
Ei siltä ilmiöltä voi vaatia jatkuvuutta.
Mutta että sai kokea sen,
että voi lukea sen,
että voi laulaa sen ja kirjoittaa,
että sai maalata sen ja soittaa,
että sai tanssia ja valokuvata,
että sai näytellä sitä, itkeä sitä
ja nauraa, pilkata sitä ja rakastaa - - .”*

Eeva Kilpi

Seminaarin syntyajatuksset	5
Kulttuurinen vanhustyö – hyvistä käytänteistä toimintakulttuurin muutokseen	8
Kulttuurisen vanhustyön moniammatillisia ulottuvuuksia	17
Verkostosta kohti toimintaohjelmaa	22
Kulttuuri kuuluu kaikenikäisille	33
Arjen unelmia Roihuvuoren palvelukeskuksessa	38
Riskiryhmä keikalla	44
Kulttuurisen vanhustyön kehittämisen seuraavat askeleet	48
Kirjoittajat ja toimittajat	55

Seminaarin syntyajatuksset

LAURA HUHTINEN-HILDÉN

Meillä kaikilla on varmasti toiveena sisällöllisesti rikas ja omannäköinen vanhuus. Minä haluaisin laulaa moniäänisiä kuorolauluja, tanssia afrikkalaisen musiikin tahdissa, vaikka käsillä, jos jalat eivät enää kannan ja katsella vahvoja värejä ympärilläni, jos kädet eivät enää taivu käsitöihin. Ystäväni varmisti, että jos hän ei itse enää saa sanotuksi, pitää huolehtia, että hänen tukkansa värjätään punaiseksi ja että hän ei joudu askartelemaan!

Jos kulttuurisen vanhustyön kehittäminen olisi tietokonepelejä, olisimme Suomessa onnistuneesti suoriutuneet

ensimmäisestä ”levelistä”. Olemme keränneet malleja, kokemuksia ja vaihtoehtoja siitä, millaisia sisältöjä kulttuurisella vanhustyöllä voi olla. Hankkeiden ja projektien viidakko todistaa innosta ja palosta, jolla tätä työtä on viime vuosina tehty. Mikä on kehittämisspelin seuraava taso? Millä saamme pysyvyyttä ja jatkuvuutta näihin kehitettyihin ja löydettyihin hyviin käytänteisiin?

Metropolia Ammattikorkeakoulu on nostanut tärkeäksi kehittämiskohteekseen taiteen soveltavan käytön ja osallistavan taidetoiminnan uusissa yhteyksissä, jotka lisäävät hyvinvointia, elämänlaatua ja osallisuutta yhteiskunnassa. Kehittämis-, innovaatio- ja tutkimus (KIT) -toiminnassamme olemme ottaneet vastuun tämän alueen koulutuksen ja työelämäyhteistyön kehittämisestä. Työelämän rajapinnassa toteutuneissa projekteissa olemme saaneet arvokasta tietoa, kuten myös viitteitä niistä kysymyksistä ja ongelmakohdista, joita kulttuurisen vanhustyön kehittämisessä on havaittu. Näiden kokemusten valossa ehdotin Merja Isotalolle, että Metropolia ja Terveystieteiden tutkimuskeskus (TKK) järjestäisivät yhdessä seminaarin, jossa kokoaisimme voimamme kohti kulttuurisen

vanhustyön pysyviä käytänteitä. Työpaja-seminaari kulttuurisen vanhustyön asiantuntijuuden ja toimintakulttuurin kehittämiseksi toteutui Metropolian johdon tuella 7.5.2013.

Tähän mikrokirjaan olemme koonneet työpaja-seminaarissa esiin tulleita näkökulmia ja tuloksia, jotta ne olisivat kulttuurisen vanhustyön seuraavien askelten maamerkkeinä. Mikrokirja on Metropolian kulttuurin ja luovan alan tutkimus- ja kehitystoiminnassa luotu julkaisusarja, joka koostuu lyhyistä asiantuntija-artikkeleista. Näin tuomme mahdollisimman ketterästi ajankohtaiset ja tuoreet näkemykset osaksi keskustelua ja kehitystyötä.

Luovuuden, taiteen ja kulttuurin soveltava käyttö laaja-alaisen hyvinvoinnin vahvistamisessa on Metropolian monialaisen kehittämistyön painopistealue. Kulttuurinen vanhustyö -seminaari aloittaa kulttuurin ja taiteen hyvinvointivaikutuksia ja soveltavaa käyttöä käsittelevän seminaarisarjan. Lukuvuodelle 2013–2014 suunnitellussa seminaarissa pohditaan sitä, kuinka luovat menetelmät, taide ja kulttuuri voivat toimia työhyvinvoinnin tukena.

Kulttuurinen vanhustyö

- hyvistä käytänteistä toimintakulttuurin muutokseen

LAURA HUHTINEN-HILDÉN

Laulu lohduttaa, soitto sivelee, taide luo turvaa

Paljon kuulemme puhetta hyvinvoinnin lisäämisestä, voimavarojen vahvistamisesta ja elämänsisällöstä, mutta mitä näillä oikeastaan tarkoitetaan? Usein näillä tunnutaan viittaavan johonkin suureen ja mittavaan, mutta etsimmkö vastauksia liian kaukaa?

Luullahan jotta on lysti olla kun minä aina laulan, laulullani minä pienet surut sydämeni pohjaan painan..

Ihmisen arjen merkitykselliset hetket muodostuvat lopulta pienistä asioista: kokemuksista, kohtaamisesta, ymmärryksestä, kuulluksi tulemisesta, tunteiden ja kokemusten jakamisesta, turvasta, tunteiden elämisestä. Nämä merkitykset ovat olemassa elämänkaaren jokaisessa vaiheessa. Taiteella ja itsensä luovalla ilmaisemisella voidaan näitä merkityksiä vahvistaa.

Taiteen ja luovuuden vaikutuksia hyvinvointiin ja terveyteen on tutkittu runsaasti (ks. esim. Kilroy, Garner, Parkinson, Kagan & Senior 2007; Staricoff 2004) ja osoitettu taiteen sekä taidetoimintaan ja harrastamiseen osallistumisen positiivisia vaikutuksia myös vanhuudessa (ks. esim. Cohen 2009).

Taiteista eniten on tutkittu musiikin hyvinvointivaikutuksia. Musiikin merkityksestä elämänlaatuun saadaan tietoa esimerkiksi viimeaikaisesta aivotutkimuksesta. Musiikki herättää ihmisissä huomattavan voimakkaita tunteita. Erityisesti oma lempimusiikki on aivoille erittäin vahva ärsyke, joka aktivoi voimakkaasti syvien osien mielihyvääalueita, joilla on merkittävä rooli oppimisessa, muistin toiminnassa ja kehon toimintatilan säätelyssä

(Huotilainen 2013, 98). Merkityksellistä on myös aktiivinen osallistuminen musiikin kokemiseen ja tekemiseen. Se aktivoi laajoja aivoalueita, millä on merkittäviä suojavia vaikutuksia ikääntyvien aivojen toimintakyvylle (Wan & Schlaug 2010).

Musiikilla voi olla suuri merkitys omien tunteiden peilinä, turvan ja eheytyksen kokemisessa, oli se sitten itse soitettua tai kuunnellen omaksi koettua. Musiikin merkitykset tai vaikutukset ihmiseen eivät perustu musiikillisiin taitoihin tai tietoihin, kuten Vilijonkan kokemus osoittaa:

”Näin myöhään syksyllä illat olivat hyvin pimeitä. Vilijonka oli aina tuntenut vastenmielisyyttä yötä kohtaan. Ei mikään ole pahempaa kuin pilkkopimeään katseleminen: se on kuin kulkisi suoraa päätä äärettömyyteen eikä likellä olisi ketään toista. Sen takia Vilijonka laski likaämpärinsä salamannopeasti keittiön portaalle ja sulki taas kiireesti oven niin hän oli aina tehnyt.

Mutta tänä iltana Vilijonka pysähtyi portaille kuullostelemaan pimeyttä. Nuuskamuikkunen

soitteli teltassaan epäröivää sävelmää. Vilijonka oli musikaalinen, vaikkei hän itse tiennyt sitä sen kummemmin kuin muutkaan. Hän kuunteli henkeään pidätellen ja unohti kaikki kamaluudet. Hänen hahmonsä piirtyi pitkänä ja laihana valaistua keittiönikkunaa vasten, se olisi ollut helppo saalis kaikille yön vaaroille. Mutta mitään ei tapahtunut. Kun sävelmä loppui, Vilijonka huokaisi syvään, laski likaämpärin portaalle ja palasi taloon.”

(Tove Jansson, Muumilaakson marraskuu)

Kulttuurinen vanhustyö – matkalla kohti pysyvyyttä

Meillä on innostumisia, onnistumisia ja hyviä käytänteitä kulttuurisen vanhustyön¹ saralla runsaasti (ks. esim. Varho & Lehtovirta 2010). Kuitenkin yksittäisistä hankkeista tai kokemuksista jää liian harvoin pysyviä jälkiä

¹ Helsingissä näkökulmaa, jossa taide, luovuus ja kulttuuri tuodaan eri tavoin osaksi vanhustyötä ja sen kehittämistä, on alettu kutsua kulttuuriseksi vanhustyöksi.

käytänteisiin: seuraavalle tasolle on vielä matkaa. Siinä luovuus, itseilmaisu ja osallisuus taiteeseen kuuluvat olennaisena osana vanhenevan ihmisen elämän arkeen sen sisällön ja merkityksellisyyden kannattelijana. Olen työskennellyt taiteen soveltavan käytön kehittämistehävissä Metropolian kulttuurialalla ja tehtävääni liittyen seurannut kulttuurisen vanhustyön kehittämishankkeita ja ollut mukana verkostoissa. Kokemukseni taiteen soveltavan käytön kehittämis-, tutkimus- ja koulutustyössä ovat vahvistaneet käsitystäni siitä, että ne kysymykset, joilla voimme viedä alaa eteenpäin, löytyvät 1) tutkimalla asiantuntijuutta eri ammattilaisten ja moniammatillisuuden näkökulmista ja 2) tunnistamalla toimintakulttuuriin vaikuttavia tekijöitä kulttuurisessa vanhustyössä. Hyvien, kehittämistä ohjaavien kysymysten löytäminen on ensimmäinen askel siinä suunnassa, joka johtaa kohti taiteen ja luovuuden läsnäoloa vanhenevan ihmisen arjessa ja elämässä, juurruttaa nämä osaksi moniammatillista vanhustyötä.

Kulttuurisen vanhustyön kehittäminen Metropolia Ammattikorkeakoulussa

Metropoliassa haluamme löytää ratkaisuja siihen, miten luovuus, ilmaisu ja taidetoiminta/taiteen läsnäolo mahdollistuisivat vanhenevan ihmisen elämässä nykyistä paremmin. Tätä työtä tehdään moniammatillisesti sosiaali-, terveys- ja kulttuurialan asiantuntijoiden yhteistyönä. Keskeistä on selvittää, miten hyviä käytänteitä ja malleja saadaan kiinteäksi osaksi vanhustyön arkea ja pysyvää toimintakulttuuria.

Kulttuurisen vanhustyön tavoitteena on vanhus-ten hyvinvoinnin ja elämänlaadun parantaminen luovuuden, taidetoiminnan ja taidelähtöisten menetelmien avulla. Tämän työn kehittämisessä keskeistä on paikantaa ne esteet, joita tämän tavoitteen saavuttamisessa on. Metropolian tutkimus- ja kehittämistoiminnassa paneudutaan toimintakulttuuriin keskeisesti vaikuttaviin tekijöihin ja kehitetään koulutusta ja työelämän käytänteitä saadun tiedon pohjalta.

Koulutamme taiteen käytön asiantuntijoita kulttuuriseen vanhustyöhön erityisalueenaan osallistavat ja taideintegraatiota hyödyntävät ryhmämenetelmät. Täydennyskoulutuksissa keskeisenä näkökulmana on tukea osallistuvia yksiköitä/ työntekijöitä voimavarojen ja luovuuden käyttöön ottamisessa ja rohkeuden löytämisessä. Ryhmäprosessin ja luovan toiminnan fasilitointi ovat uudenlaista taidepedagogista ammattitaitoa vaativia työtehtäviä. Tämä edellyttää pedagogista sensitiivisyyttä (Huhtinen-Hildén 2012). Ammattitaidon keskiössä on pedagogisen elementin hallinta, joka mahdollistaa taidetoimintaan sitoutuvan tunnetyöskentelyn sekä rakentaa kohtaamisen, yhteisöllisyyden ja osallisuuden kokemuksia.

Kulttuurisen vanhustyön kehittämisessä hyödynämme monista eri hankkeista saatuja kokemuksia, näkökulmia ja tietoa sekä työelämälähtöistä koulutusotetta. Tavoitteena on saada osallistavan taidetoiminnan ja taiteen soveltavan käytön menetelmien ammattimainen hallinta osaksi kulttuurista vanhustyötä, mallintaa tämän erityisalueen ammattitaito ja tehdä se tunnetuksi työelämälle.

Metropolian koulutusnäkemys korostaa kulttuurisessa vanhustyössä kohtaamista, osallisuuden mahdollistamista asiakkaan tarpeista ja näkökulmista käsin sekä moniammatillista näkökulmaa ja asiantuntijuutta, jolla pyritään luomaan uudenlaista toimintakulttuuria niin hoito- ja hoiva-alan kuin taide- ja kulttuurialan käytänteisiin. Koulutuksissa tuetaan ammattitaidon ja ammatti-identiteetin (ks. Huhtinen-Hildén 2012) rakentumista nykyistä ammatillista todellisuutta laajemmaksi.

Lähteet:

- Cohen, G. 2009. *New theories and research findings on the positive influence of music and art on health with ageing*. Arts & Health, 1(1), 48–63.
- Huhtinen-Hildén, L. 2012. Kohti sensitiivistä musiikin opettamista. *Ammattitaidon ja opettajuuden rakentumisen polkuja*. Jyväskylä Studies in Humanities 180. Jyväskylän yliopisto.

- Huotilainen, M. 2013. Musiikin oppimisen erityisyys neurotieteen näkökulmasta. Teoksessa P. Jordan-Kilki, E. Kauppinen & E. Viitasalo-Korolainen: *Musiikkipedagogin käsikirja. Vuorovaikutus ja kohtaaminen musiikinopetuksessa*. Helsinki: Opetushallitus, 97–110.
- Jansson, T. 1970. *Muumilaakson marraskuu*. Juva: WSOY.
- Kilroy A., Garner C., Parkinson C., Kagan C. & Senior P. 2007. *Towards transformation: exploring the impact of culture, creativity and the arts on health and well-being*. Manchester: Arts for Health. Manchester Metropolitan University.
- Staricoff, R. 2004. *Arts in health: a review of the medical literature. Research report 36*. London: Arts Council of England.
- Varho, J. & Lehtovirta, M. (toim.) .2010. *Taidetta ikä kaikki. Selvitys ikäihmisten hoivayhteisöjen kulttuuritoiminnasta Helsingissä*. Helsingin kulttuurikeskus.
- Wan, C. Y. & Schlaug, G. 2010. Music Making as a Tool for Promoting Brain Plasticity across the Life Span. *Neuroscientist*, 16(5), 566–577.

Kulttuurisen vanhustyön moniammatillisia ulottuvuuksia

LAURA HUHTINEN-HILDÉN

Jotta voisimme aidosti kehittää kulttuurista vanhustyötä, on sitä tarkasteltava erilaisista näkökulmista. On otettava huomioon:

- tarve ja asiakaslähtöisyys
- vanhustyön arki ja työntekijöiden näkemykset
- kulttuurin, taiteen ja luovan alan menetelmät ja ammattitaito
- toiminnan järjestäjän ja organisoijan näkökulma

- rakenteet ja talous
- tarvittava ammattitaito ja erilaiset koulutustarpeet

Tätä kehittämistyötä tehdään kaikkien näiden näkökulmien yhteistyönä ja tässä yhteistyössä (kuvio 1) tarvitaan eri ammattiryhmiä ja organisaatioita.



Kuvio 1 Näkökulmia kulttuuriseen vanhustyöhön

Edellä kuvattujen ulottuvuuksien mukaisesti voidaan kehittämisen keskeiset teemat tiivistää seuraavasti (kuvio 2):

Voimaa ja välineitä vanhustyöhön

- tietoa menetelmistä ja vaikuttavuudesta
- asiantuntijuuden ja ammattitaidon jäsentäminen

Moniammatillisuus ja uudenlainen toimintakulttuuri

- tarvittavan ammattitaidon ja ammatti-identiteetin jäsentäminen eri ammattiryhmien ja kulttuurisen vanhustyön toimintamuotojen näkökulmista
- ammattitaidon kehittäminen
- toimintakulttuuriin keskeisesti vaikuttavien tekijöiden tutkiminen ja sen pohjalta työelämän käytänteiden kehittäminen

Kulttuurisen vanhustyön ammattitaito – koulutukset uuden edessä

- menetelmien kehittäminen (luovuuteen, taidelähtöisyyteen ja osallistavaan taidetoimintaan liittyvät menetelmät)

- koulutusten uudistamista niin hoito-, hoiva- kuin kulttuuri ja taideoaloilla
 - » haasteita sekä tutkintokoulutuksissa että täydennyskoulutuksissa
 - » koulutusten yhteistyön kehittäminen ja painopisteiden selventäminen



Kuvio 2 Kulttuurisen vanhustyön kehittämishaasteita

Kulttuurisen vanhustyön järjestäminen – vaikuttavammin

- koulutusten tuottamien uudenlaisten osaamis-yhdistelmien ja ammattitaidon tunnistaminen työelämässä
- työelämän rakenteiden kehittäminen niin, että kulttuurisen vanhustyön moniammatillinen ammattitaito on hyödynnettävissä
- pysyviä malleja ja rakenteita kulttuuriseen vanhustyöhön

Edellä esitettyihin kehittämishaasteisiin tarttumalla ja ratkaisuja keksimällä luovuus, taidetoiminta ja taiteen läsnäolo tulevat pysyvämmäksi osaksi elämää myös vanhuudessa ja vanhuspalvelujen järjestämisessä. Taide ja luovuus voivat olla tukena elämässä, antamassa turvaa ja kannattelemassa yli pettymysten ja vaikeuksien sekä syventämässä ja luomassa merkityksellisiä, jaettuja ilon ja onnenhetkiä.

Verkostosta kohti toimintaohjelmaa

MERJA ISOTALO

Terveyttä kulttuurista -verkosto perustettiin vuonna 1992 YK:n kulttuurivuosisikymmenen tuloksena. Erityisenä lähtökohtana oli Arts in Hospital -toiminta. Verkoston tukijoina toimivat Suomen kansallinen Unesco-toimikunta, Taiteen keskustoimikunta ja Suomen Kuntaliitto sekä Suomen Mielenveysseura.

Terveyttä kulttuurista -verkoston tavoitteena on ennalta ehkäisevien, parantavien ja inhimillisten toimintatapojen käyttöön saaminen. Verkosto on vapaamuotoinen

ja vapaaehtoinen asiantuntijoiden yhteisö, jossa on noin 300 jäsentä; sosiaali- ja terveydenhuollon sekä kulttuurin ja taiteen ammattilaisia. Uusia jäseniä tulee mukaan jatkuvasti, myös verkoston suljettuun Facebook-ryhmään. Verkosto on vuosien aikana järjestänyt seminaareja eri puolilla Suomea ja ollut aktiivinen pohjoismaisen yhteistyön osallistuja, varsinkin Hanasaaren seminaarit ovat olleet merkittäviä. Hanasaaren ruotsalais-suomalaisessa kulttuurikeskuksessa järjestettiin myös verkoston 20-vuotisjuhla lokakuussa 2012. Juhlan avauspuheen piti kulttuuri- ja urheiluministeri Paavo Arhinmäki.

Monet seminaarit on järjestetty muiden verkostojen, kuten Kiasman ja eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan kanssa. Yhteistyö Kiasman vetämän Taide hyvinvointiyhteiskunnan uudistamisessa -verkoston kanssa 2000-luvulla oli antoisaa ja aktiivista. Tuloksena syntyi myös laaja julkaisu Taide keskellä elämää vuonna 2007. Terveyttä kulttuurista -verkosto sai hankkeilleen rahoituksen Raha-automaattiyhdistykseltä 2000-luvun alkupuolella. Silloin julkaistiin myös KOE! -lehteä. Tukea saatiin lisäksi opetusministeriöltä ja taiteen keskustoimikunnalta,

kotipesänä toimi Suomen Mielenterveysseura. Vuodesta 2008 verkosto on toiminut ilman varsinaista tukikohtaa ja ilman rahallisia tukia.

Verkoston tärkeimpiä tehtäviä ovat kokemusten ja tiedon vaihto, yhteistyösuhteitten rakentaminen, päätöksentekoon vaikuttaminen ja vertaistuki. Tähän onkin erinomaiset mahdollisuudet moniammatillisen jäsenkunnan ansiosta. Jäsenten taustayhteisöt ovat merkittäviä toimijoita niin sosiaali- ja terveysaloilla kuin kulttuuri- ja taidealoillakin ja jäseniä on valtion virkamiehistä järjestöammatilaisiin, kunnallisista viranhaltijoista yksityisyrittäjiin.

Verkoston tueksi ja rahoituksen järjestämiseksi perustettiin 23.4.2013 Terveyttä kulttuurista kannatusyhdistys. Sen säännöissä määritellään yhdistyksen tarkoitus: "Yhdistyksen tarkoituksena on kulttuuri- ja taidelähtöisten menetelmien käytön tukeminen kansalaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi ja turvaamisessa. Yhdistys toteuttaa tarkoitustaan tukemalla henkisesti ja taloudellisesti Terveyttä kulttuurista -verkoston toimintaa sekä edistämällä kulttuuri- ja taidelähtöisten menetelmien tutkimusta, hankkeita ja käyttöä."

Mitä on kulttuuri ja hyvinvointi

Kulttuurin monista vaikutuksista ja merkityksistä on viime vuosikymmeninä tehty lukuisia tutkimuksia ja niitä on selvitetty erilaisissa hankkeissa ja projekteissa. Tampereen yliopiston professori Markku Sotarauta on määritellyt asian seuraavasti: "Kulttuurin merkitys kaupunkien kehityksessä on joka tapauksessa moninainen. Se tukee ihmisten hyvinvointia, avaa uusia näkökulmia itsestään selvinä pidettyihin asioihin, vahvistaa yleissivistystä, tarjoaa mielekkäitä vapaa-ajanviettomahdollisuuksia ja tukee uudenlaisten ajattelumallien syntymistä. Lisäksi se kehittää musiikillisia, kielellisiä ja visuaalisia valmiuksia. Kulttuurilla on myös suurempia taloudellisia vaikutuksia; parhaimmillaan se vahvistaa kaupungin imagoa, vahvistaa ja luo asukkaiden identiteettiä, synnyttää uusia työpaikkoja sekä tarjoaa yrityksille mahdollisuuden viihdyttää yhteistyökumpaneitaan." (Sotarauta 2004)

Kansanterveyslaitoksen pääjohtajan Jussi Huttusen mukaan ihmisen terveydentilan määräävät perimä, fyysinen ja sosiaalinen ympäristö, elintavat, ennaltaehkäisy ja hoitotoimet sekä sattuma (Huttunen 2012).

Dosentti Markku T. Hyypän mukaan hyväksi koettu terveys on tasapainoa itsensä ja tavoitteidensa välillä, ympäristönsä ja kulttuurin sallivuuden kanssa (Hyypä 2005).

Yhteisön ja kulttuurin suhteissa Markku T. Hyypän (2005) mukaan on kysymys kulttuurista sosiaalisen pääoman ja luottamuksen rakentajana. Ruotsalainen tutkija B.Konlaan on pitkäkestoisissa tutkimuksissaan todennut, että kulttuuritapahtumiin osallistuminen lisää terveyttä. Taiteen ja kulttuuri vaikutukset on havaittu merkittäviksi myös esimerkiksi sosiokulttuurisessa innostamisessa, yhteisötaiteessa, taidelähtöisten menetelmien käytössä ja ylipäänsä taide- ja kulttuuritoiminnassa. (Konlaan 2001.) Mikä sitten loppujen lopuksi on varsinainen vaikutusten ketju, vaatii edelleen selvittämistä.

Terveyttä kulttuurista -verkoston pitkäaikainen ja kantava jäsen VTT Hanna-Liisa Liikanen on todennut, että taide omakohtaisena elämyksenä tarkoittaa yksilön luovaa toimintaa yhteisössä. Taide on yksi kulttuurin voimista, jossa ovat kaikki aistit käytössä. Se on myös toimintakyvyn ja elämänhallinnan vahvistaja, arjesta ja nykyhetkestä irtaannuttaja ja tekijän, kokijan ja myös

taideteoksen symbioosi. Tärkeää on tekemisen sosiaalisuus. (Liikanen 2003 ja 2010.)

On hyvä muistaa myös kulttuurin monet erilaiset määrittelyt ja osa-alueet. Kulttuuriin kuuluu esimerkiksi ruokakulttuuri, tapakulttuuri, vaatekulttuuri, sisustus- ja rakennuskulttuuri, kulttuurimaisema, vuotuis- ja elämäntapaohjelmat sekä ajanvietekulttuuri. Kulttuuria on aikojen kuluessa joskus varsin tarkastikin jaoteltu korkeakulttuureihin ja kansankulttuureihin (talonpoikaiskulttuuri, työväenkulttuuri). On eroteltu massakulttuurit (nuorisokulttuuri), vaihtoehto- ja vastakulttuurit, maakunta- ja paikalliskulttuurit ja vaikkapa ammattikunta- ja sukupuolikulttuurit.

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – toimintaohjelma Taiku

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelma eli Taiku on tehty vuosille 2010–2014 OKM:n toimeksiannosta sen laati VTT Hanna-Liisa Liikanen ja avustavat työryhmät vuosien 2008–2009 aikana (Liikanen 2010). Ohjelma sisältää visiot vuodelle 2015 sekä 18

toimenpide-ehdotusta ja se jakautuu kuuteen osaan:

- lainsäädäntö, hallinto ja rahoitus
- julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välinen yhteistyö
- tutkimuksen ja tietopohjan lisääminen
- koulutus
- tiedon levittäminen
- toimintaohjelman toteuttaminen ja seuranta

Ohjelman tavoitteena on, että jokaisella on oikeus ja tasa-arvoinen mahdollisuus itse tehdä taidetta ja osallistua kulttuuritoimintaan, ja lisäksi kulttuurin vaikutukset hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi on tunnustettu poliittisella, hallinnollisella ja rakenteiden tasoilla.

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelman visio vuodelle 2015 on kansalaisten osalta, että jokaisella on oikeus ja tasa-arvoinen mahdollisuus itse tehdä taidetta ja osallistua kulttuuritoimintaan riippumatta asuinpaikasta, elin- tai työympäristöstä, halunsa, toimintakykynsä ja luovien voimavarojensa mukaisesti, koko elämänsä aikana, myös vaihtuvissa elämäntilanteissa ja yhteisöissä.

Yhteiskunnallisella tasolla visio vuodelle 2015 sisältää ajatuksen, että kulttuurin vaikutukset hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi on tunnustettu poliittisella, hallinnollisella ja rakenteiden tasoilla:

- kulttuurilla on paikkansa osana kansallista, maakunnallista ja kunnallista hyvinvointipolitiikkaa,
- kulttuurin hyvinvointi- ja terveysvaikutuksia on edistetty saumattomassa yhteistyössä kolmannen sektorin ja yksityisten toimijoiden sekä elinkeinoelämän kanssa osana hyvinvointivastuuta,
- kulttuuriin liittyvää yhteistä opetusta on lisätty kulttuuri- ja opetusalan sekä sosiaali- ja terveysalan ammatteihin johtavassa koulutuksessa,
- alan tutkimustoiminta on aktiivista ja pitkäjänteistä,
- hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen kulttuurin ja taiteen keinoin on käytettävissä riittävästi resursseja.

Tulevaisuus Taiku-ohjelman valossa näyttää valoisalta, mutta todellisuus saattaa olla huomattavasti synkempi. Suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan kestävyys

on koetuksella ja monenlaisia, varsin ristiriitaisiakin esi-tyksiä on ollut esillä. Jos katsotaan asiaa Taiku-ohjelman kuuden osion näkökulmasta, tilanne näyttää hämmäntä-vältä. Ensimmäiseen osioon *Lainsäädäntö, hallinto ja ra-hoitus* vaikuttavat ratkaisevasti tekeillä olevat sote-uudis-tus ja kuntauudistus. Toisen osion *Julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välinen yhteistyö* sujuvaa toteutumis-ta hankaloittavat kilpailutussäännöt, verotus ja sopimus-oikeudelliset kysymykset, jotka ovat kaikkien kolmen yh-teistyötahon kohdalla erilaiset.

Kolmas osio *Tutkimuksen ja tietopohjan lisää-minen* kärsii tiukasta taloustilanteesta, jonka vuoksi on päätetty vähentää mm. valtion tutkimuslaitosten määrä-rahoja. Neljäs osio *Koulutus* taas on ongelmallinen siksi, että samaan aikaan on päätetty kahdesta vastakkaises-ta asiasta: miten on sovittavissa yhteen nuorisotakuu ja koulutuspaikkojen vähentäminen. Viides osio *Tiedon levittäminen* toteutuu lukuisten eri kanavien kautta, jois-ta yksi tärkeimmistä on Terveyttä kulttuurista -verkos-to sekä monet hankkeet eri puolilla maata. Ongelmana on kuitenkin satunnaisuus ja hajanaisuus, osittain myös

päällekkäisyys ja yhteisen tietopankin puuttuminen. Kuu-des osio *Toimintaohjelman toteuttaminen ja seuranta* toteutuu ainakin seurannan osalta koordinaatio- ja seu-rantaryhmän toimesta, mutta visioiden saavuttamisesta joudutaan tinkimään.

Lopuksi

Tutkimus- ja kokemustietoa alkaa olla paljon, mutta edel-leen tarvitaan paljon työtä ja tahtoa kulttuuristen oikeuk-sien toteutumiseksi jokaisen kansalaisen kohdalla. Yhteis-työhön tarvitaan kaikkia tahoja, kouluttajia, virkamiehiä ja päättäjiä, sosiaali- ja terveysalojen sekä kulttuuri- ja tai-dealojen ammattilaisia. Myös kansalaisia, asukkaita, po-tilaita, erityisryhmien ja työyhteisöjen jäseniä on alettu kuunnella entistä enemmän ja heidät on otettu aktiivi-semmin mukaan oman hyvinvointinsa suunnitteluun. Monien kannustavien tulosten rinnalla on kuitenkin muis-tettava, että kulttuurilla ja taiteella voi olla myös huonoja vaikutuksia ja niitä on käytetty ja voidaan käyttää myös esimerkiksi vallan pönkittämisen ja sortamisen välineinä. Hyvinvointiyhteiskunnan säilyttäminen ja kehittäminen

edellyttää monien muiden toimien lisäksi kulttuuri- ja taidealojen menetelmien hyödyntämistä, osaamista ja motivaatiota. Se merkitsee pitkäjänteistä työtä näiden ennaltaehkäisevien ja oikein käytettynä inhimillisten ja parhaassa tapauksessa parantavien menetelmien saamiseksi osaksi ihmisten arkea ja juhlaa.

Lähteet

- Hyyppä, M. T. 2005. Terveyttä kulttuurista. Teoksessa M. T. Hyyppä – H-L, Liikanen: *Kulttuuri ja terveys*. Helsinki: Edita, 19-102.
- Liikanen, H-L. 2003. *Taide kohtaa elämän: Arts in Hospital -hanke ja kulttuuritoiminta itäsuomalaisten hoitoyksiköiden arjessa ja juhlassa*. Suomen Mielenterveysseura.
- Liikanen, H-L. 2010. *Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014*. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1.
- Huttunen, J. 2012. *Mistä terveys syntyy?* Luettu osoitteesta: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00928
- Konlaan, B. B. 2001. *Cultural Experience and Health: The coherence of health and leisure time activities*. Umeå University.
- Sotara, Markku 2004. *Kulttuurin merkitys kasvaa myös taloudellisessa kehityksessä*. Luettu osoitteesta: <https://www.jyu.fi/ajankohtaista/arkisto/2004/03/tiedote-2009-10-01-20-39-51-271025>

Kulttuuri kuuluu kaikenikäisille

MALLA HINTSALA

Kulttuuri on henkisen pääoman ja virkistykseen lähde, yksi mielen hyvinvoinnin kulmakivistä. Kulttuuri voi olla mitä vaan, nautittua musiikkia, teatteria, kirjallisuutta. Se voi olla esittävää tai osallistavaa, kokeellista ja rajoja rikkoavaa. Ajattelen, että kulttuuri on aistit avaavaa, henkistä mielekkyyttä tarjoavaa yhteisen kokemuksen jakamista ja ihmisenä olemisesta. Tätä kirjoittaessa taiteiden yön aikaan Helsinki on täynnä taidetta ja avoimia kulttuurielämyksiä – kaikille niille, jotka pääsevät näihin paikkoihin.

Se johtaakin kysymään, kuuluuko kulttuuri kaikille? Pääsevätkö kaikki nauttimaan taide-elämyksistä? Kulttuurin merkitys esimerkiksi vanhusten hyvinvoinnille ja kuntoutumiselle on suuri. Tiedämme, että moni vanhuksista kärsii yksinäisyydestä ja on vaarassa masentua sen vuoksi, mutta näemmekö kulttuurin ehkäisevän merkityksen?

Kulttuuri kuuluu kaikille, kaikenikäisille. Myös mahdollisuus oman luovuuden ja ilmaisun käyttöön on tärkeää. He, joille kuvataide on aiemmassa elämässä ollut tärkeää, nauttivat kuvataiteesta vielä vanhanakin. Jos on rakastanut musiikkia ja laulanut, avaa musiikki ovia mieleen ja muistoihin vanhanakin. Eikä laulamisen halu lopu siihen, että ääni on mennyt. Vanhustenkeskuksen virikeohjaaja Emilia Pulliainen puhuu matalan kynnyksen kulttuurista ja avoimesta kulttuurista, joka ei edellytä korkeakulttuurin normeja ja häivyttää vakiintuneita kulttuurikäsitteitä. Kulttuurin käsite onkin laajentunut ja taiteen keinot monipuolistuneet.

Olemme olleet mukana käynnistämässä kummitoimintaa Metropolia Ammattikorkeakoulun kulttuurin ja luovan alan kanssa. Aivan huikea talven mittainen

yhteistyö Kustaankartanossa huipentui keväällä 2013, jolloin Metropolian kulttuurialan opiskelijat toteuttivat ”Ideasta esitykseksi” projektin asukkaiden kanssa. En tiedä, millaisia olivat opiskelijoiden odotukset, mutta olen kuullut asukkaiden kokemuksia ja nähnyt projektin huipennuksen. Kuinkahan moni silmä pysyi kuivana, kun opiskelijoiden kokoamat, asukkaiden omien elämäntarinoiden ja muistojen pohjalle rakennetut ”Wanhan ajan illamat” täyttivät Kartanon juhlasalin kolmena iltapäivänä peräkkäin.

Asukkaiden, hoitohenkilökunnan, viriketoiminnan ja läheisten tyytyväisyys ja ilo oli käsin kosketeltavaa. Opiskelijat kohtasivat vanhukset aidosti, arvostaen ja ammattitaitoisesti, sellaisella vuorovaikutuksen syvyydellä, jota voi vain ihailla. Tulevat taiteen moniosaajat, Metropolia valmistuvat taiteen soveltavan käytön ammattilaiset, toimivat jo nyt opiskelijoina vanhusten kanssa sellaisin kohtaamisen keinoin, jossa ikääntynyt ihminen tuli nähdyksi, kuulluksi ja arvostetuksi. Minulle tutulla osastolla asukkaat olivat ylpeitä siitä, että heidän tarinansa kerrottiin. Hankkeessa toteutunut osallistaminen syvensi

elämystä ja antoi omanarvon tuntoa. Tällaisten hankkeiden vaikutus on pitkä, kokemus muistetaan siellä kauan.

Leiras Takeda on tukenut kulttuurista vanhustyötä usean vuoden ajan. Aloitettuumme Ikäihmisten jutteluvirastoilla olemme tukeneet taiteen viemistä vanhusten luo ja muita kulttuuriprojekteja. Nyt toteutuneen kolmi-kantayhteistyön onnistuminen Metropolian kulttuurialan ja Helsingin vanhusten keskuksen kanssa oli vaikuttavaa. Näiden tapahtuminen organisoijana olen saanut nähdä siivun siitä merkityksestä, jota taiteen keinoin toteutetut kohtaamiset saavat aikaan. Ihmisen hyvinvoinnin perusta on siinä, että hänet kohdataan arvostavasti ja kunnioittaen, olemalla läsnä hetkessä. Tutkimukset todistavat samaa. Kohtaamisia ja merkityksellisyyttä voi syventää taiteen keinoin. Aina ei ole välttämättä ole sanoja eikä puhekykyä. Kun sanat puuttuvat vaikka sairauden myötä, tai sairaus on saanut ihmisen vetäytymään ja kätkeytymään itseensä, voi taide olla silta, jolla kohdataan aidosti ja koskettavasti, sanoittakin.

Olen vaikuttunut ja vakuuttunut Metropolian kulttuurialan opiskelijoiden luovasta kapasiteetista ja

monipuolisesta ammattitaidosta, joka antaa monipuoliset valmiudet ihmisen kohtaamiseen taiteen keinoin. Tällainen osaaminen rikastaa monenlaisia työyhteisöjä, ja lisää niissä uudenlaista luovuutta ja ilmaisu.

Tätä mikroartikkelia varten keskustelin Kustaan-kartanon virikeohjaaja Emilia Pulliaisen ja Helsingin vanhusten keskuksen osasto H2 asukkaiden kanssa.

Arjen unelmia Roihuvuoren palvelukeskus- sessa

PÄIVIKKI PAAKKANEN

Vanhustyö palveluasumisen yksiköissä on lähtökohdiltaan erittäin luovaa työtä: tavoitteena on mahdollistaa jokaiselle vanhukselle sellainen loppuelämä, jossa hän on pääroolissa. Tämä tarkoittaa sitä, että työntekijöiden on tietoisesti etsittävä ja kehitettävä keinoja kuinka rohkaista vanhusta ilmaisemaan itseään. Miten ja minkälaisin menetelmin pidämme huolen siitä, että vanhuksen ääni näkyy ja kuuluu hänen omassa arjessaan?

Kulttuurinen vanhustyö on yksinkertaistaen sitä, että työntekijällä on aito kiinnostus jokaisen ihmisen elämää kohtaan ja siitä kiinnostuksesta kumpuaa esille asioita, joiden avulla on mahdollista luoda arki, jossa ihminen kokee tulleen kuulluksi ja nähdyksi.

Helsingin kaupungin Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa työntekijät voivat tuoda lemmikkieläimiä ja lapsia mukanaan töihin. Kerran vuodessa järjestetään Lasten päivä, jolloin on erityisohjelmaa (vuonna 2013 talossa vieraillee tuona päivänä poni) ja työntekijät voivat halutesaan ottaa lapset mukaan päiväksi töihin ilahduttamaan talomme vanhuksia. Yhtä hyvin voisi järjestää harrastepäiviä, jolloin jokainen työntekijä voisi esitellä ja opettaa omaa harrastustaan työpajatyypillisesti talon asukkaille ja henkilökunnalle ja sama mahdollisuus olisi myös vanhuksilla.

Työntekijöille annetaan lupa ja heitä rohkaistaan tuomaan myös omia innostuksen kohteita ja lähteitä mukaan vanhustyöhön. Jos sanonta "Me työskentelemme vanhusten kodeissa" oikeasti halutaan saada todeksi käytännössä se tarkoittaa sitä, että palveluasumisen yksiköissä työntekijöillä on lupa tehdä ja nähdä asioita toisin; tuoda omaa persoonaa enemmän esille työssään. Hulluiltaakin kuulostavia ideoita kuunnellaan ja niistä keskustellaan yhdessä. Ilman tätä luovia ajatuksia ruokivaa ilmapiiriä Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen pihalla ei laiduntaisi, nyt vuonna 2013 jo kolmatta kesää, kolmea lammasta, jotka eivät ole pelkästään talon asukkaiden ilona vaan koko alueen asukkaiden. Lisäksi palvelukeskuksen 50-vuotispäivänä pihalla järjestetään iso Moporokki tapahtuma. (Monen polven rokki).

Roihuvuoren palvelukeskuksessa kiinnitetään paljon huomiota ruokailuun ja pohditaan, miten ruokailuhetkistä saisi monipuolisempia ja miellyttävämpiä sekä myös osallistavampia. Asukkaat otetaan mukaan leivonta- ja ruuanlaittohetkiin ja silloin tällöin pidetään erityisiä teemaruokailuhetkiä esim. venäläisen tai somalialaisen ruuan parissa. Henkilökunta on hyvin monikulttuurista ja ruoka on yksi erittäin hyvä keino yhdistää ihmisiä ja tehdä kulttuureja kaikille tutuiksi.

Teemme töitä moniammatillisesti" tarkoittaa Roihuvuoressa sitä, että työntekijöillä on mahdollisuus esimerkiksi ohjata asiakasryhmää, joka ei ole oman ryhmäkodin asiakas vaan vaikkapa palvelukeskuksen tai päivätoiminnan asiakas. Näin työntekijälle tulee laajempi tietämys vanhustyöstä ja hän saa hyödyntää kenties jotain sellaista erityisosaamistaan, jolle ei sillä hetkellä kenties ole käyttöä ryhmäkodissa, jossa hän pääsääntöisesti työskentelee. Lisäksi jokaisessa ryhmäkodissa työskentelee hoitajien ja sairaanhoitajien lisäksi myös sosiaaliohjaaja.

Kaikki aistit käyttöön! Esimerkkinä kosketus: Asukas hieroo työntekijän hartioita ja työntekijä istuu lattialla asukkaan jalkojen juuressa. Ei siis pelkästään niin, että asukas on kosketuksen kohteena vaan myös niin, että hän saa itse koskettaa.

Joskus työntekijöiltä vaaditaan paljon rohkeutta toteuttaa ns. luovempaa hoitotyötä työyhteisössä. Kannattaa etsiä "sielunkumppaneita" yli yksikkörajojen ja lähteä heidän kanssaan toteuttamaan jotain yhteistä, aluksi vaikka pienen ryhmän kanssa. Jos ei oman talon sisältä löydy tukea, niin kannattaa rohkeasti ottaa yhteyttä paikkoihin, joissa asioita jo tehdään eritavalla.

Täytyy muistaa, että työkuulttuurin muutos vie paljon aikaa. Mutta mitään ei tapahdu ellei näihin asioihin uskovat työntekijät tuo ajatuksiaan ja kokemuksiaan julki työyhteisökokouksissa, hoitoneuvotteluissa, keskusteluissa esimiesten kanssa jne.

Vakanssipohjien uudelleen miettiminen: Voisiko asumisyksikössä olla hoitajien lisäksi töissä muitakin ammattiryhmiä? Mitä heillä olisi annettavaa vanhusten arkeen? Monialaisuus tuo parhaimmillaan hyvinvointia vanhuksille.

Vanhustyön ammattilainen on elämäkirjon asiantuntija!

Kulttuurinen vanhustyö on tärkeä osa kokonaisvaltaista ihmisarvoista hoitotyötä!

Ei pelkästään muistelua vaan myös eteenpäin katsomista - unelmat! Minkälaisista asioista unelmat koostuvat elämän loppupuolella, miten niitä voisi toteuttaa?

Asukkaiden rohkaisu ja kannustaminen myös uusien asioiden äärelle - elämykset!

Riskiryhmä keikalla

SUVI AHO



Riskiryhmä: vas. Seija Oikarinen (rummut), Helena Kellokumpu (piano), Ritva Kärki (urut), Tuula Suonio (laulu), Kaisa Määttä (basso) ja Ritva Sario (kitara).

Musiikkikoulu Resonaarin mainio yhtye Riskiryhmä koostuu seniorileideistä, joille ikä ei ole este uuden oppimiselle. Bändiharrastus alkoi aivan alusta viisi vuotta sitten, kun musiikkiopisto Resonaarin musiikkiterapeutti Kaarlo Uusitalo houkutteli kuusihenkisen porukan bändisoiton pariin HelsinkiMission lauluhetkestä. Bändiharrastuksen tukena ja kynnyksen madaltajana on toiminut Uusitalon kehittämä kuvionuottijärjestelmä, joka visualisoi nuotit värein ja muodoin siten, että yhteissoiton aloittaminen on helppoa.

Bändin basisti Kaisa Määttä pitää toiminnassa valitsevasta välittämisen hengestä ja päämäärätietoisesta yrittämisestä. Myös esiintymiset pedagogien tukemana ovat olleet mukana kuvioissa heti soiton alusta alkaen. Bändisoitossa yhdistyy mielekkäällä oma ja yhdessä muiden kanssa tekeminen: ”Se on sosiaalinen tapahtuma, kun kädet toimii ja soitto soi.” Resonaarin senioribänditoiminnan ideana on, että seniorit opettelevat yhteissoittoa esimerkiksi nuoruutensa rock-kappaleiden avulla. Musiikin soittaminen aktivoi, ja samalla syntyy tilaisuuksia sosiaaliseen kanssakäymiseen. Keskeistä

toiminnassa on avata uudenlainen lähestymistapa ja sitä kautta monipuolistaa musiikkitoiminnan järjestämistä ikäihmisille.

Bändisoitto on myös tuonut Määtälle mieluisia "kotitöitä" oman harjoittelun muodossa. Uudesta bassostaan hän onkin jättänyt kuvionuottitarrat pois ja opetellut soittamaan ilman niitä. Määttä mukaan kuvionuotit ovat tukeneet muistinvaraista soittamista, kun kaikkia tahdin sisällä tapahtuvia rytmikuvioita ei kirjoiteta auki.

Mieluisaa uutta sisältöä eläkepäiviin on tullut myös perehtymisestä rokin historiaan ja eri genreihin. Kaisa Määttä harrasti 60- ja 70-luvulla klassista musiikkia ja soitti huilua opiskelijaorkesterissa, ja tutustuminen oman nuoruusajan rockmusiikkiin on tapahtunut Riskiryhmän innoittamana nyt 2010-luvulla. Määttä kuvaili elävästi, miten rokkiyleisön käytös, tanssiminen, vaatteiden heittäminen lavalle ja sytkärien heiluttelu oli viime vuonna saanut hänen oman peppunsakin nousemaan penkistä ja polvet notkumaan venäläisyhtye DDT:n keikalla kulttuuritalolla. Bassonsoitto bändissä on kehittänyt kuuntelutaitoa ja sävelpuhtauden tunnistamista, ja Määttä kertoikin

saavansa myös klassisen musiikin konserteista nykyään irti enemmän kuin aiemmin.

Riskiryhmä on esiintynyt useissa tilaisuuksissa, esimerkiksi Savoy-teatterissa, Taiteiden yönä Espan lavalalla ja kansainvälisessä seminaarissa Edinburghissa, ja ryhmä lähtee keikalle "aina kun pyydetään". Elokuussa 2013 harjoitukset jatkuvat, ja tavoitteena on treenata uutta ohjelmistoa ja laajentaa yhtyeen 10 biisin repertuaaria entisestään.

Uusitalon ja Markku Kaikkosen luotsaaman Resonaarin erityisryhmille suunnatussa musiikkikoulussa opiskelee vuositasolla n. 200 oppilasta. Resonaari on myös musiikin erityispalvelukeskus, jossa kehitetään musiikkikasvatusta, musiikin erityispedagogiikan, musiikkiterapian ja musiikin avulla tapahtuvan kuntoutuksen menetelmiä. Resonaarin kattojärjestönä toimii HelsinkiMissio.

Kulttuurisen vanhustyön kehittämisen seuraavat askeleet

LAURA HUHTINEN-HILDÉN

Seuraavassa on kiteytettynä moniammatillisen asiantuntijaryhmän näkökulmia kulttuurisen vanhustyön kehittamisestä. Nämä kehittämisajatukset on koottu Metropolissa 7.5.2013 järjestetyssä työpajaseminaarissa. Työpajojen vetäjinä toimivat Merja Isotalo, Sanna Juonen ja Päivikki Paakkanen. Seminaarissa oli edustettuna kulttuurisen vanhustyön eri näkökulmia: musiikkipedagogeja, teatteri-ilmaisunohjaajia, taiteilijoita, hoito-, hoiva-, ja vanhustyön ammattilaisia, erilaisissa projekteissa

työskenteleviä asiantuntijoita, vanhustyön hallinnossa työskenteleviä sekä koulutusorganisaatioiden edustajia.

Seminaarin puheenvuoroissa ja ryhmätyöskentelyssä esiintyneet näkökulmat jakautuvat seuraaviin teemoihin: 1) käsitykset vanhustyöstä ja luovuudesta, 2) uudet ammatilliset osaamistarpeet ja toimintakulttuurin muutossaasteet ja 3) tiedon jakaminen ja saavutettavuus.

Tämän yhteenvedon tarkoituksena on helpottaa alueen kehittämistä ja tuoda esiin niitä kysymyksiä ja suuntaviivoja, jotka vievät tätä työtä eteenpäin.

Käsitykset vanhustyöstä ja luovuudesta

Keskeisenä tekijänä kulttuurin ja taiteen käyttöön osana vanhustyötä vaikuttaa se, millainen käsitys meillä on elämästä, luovuudesta ja vanhuudesta. Toimintakulttuurin muutokseen tarvitaan ennen kaikkea mielikuvien muutosta. Mistä luovuus ja taide ikäihmisen arkeen tulevat? Millaisia arvoja, hyötynäkökulmia ja ongelmia ennaltaehkäiseviä mahdollisuuksia kulttuurisella vanhustyöllä on? Kenen tulisi innostua ja motivoitua, millaisia pieniä asioita on ulottuvillamme jo nyt?

Seminaarin työskentelyssä keskeisenä nousi esiin ajatus vanhustyön asiakaslähtöisyydestä ja valinnan vapaudesta. Nämä korostavat vanhustyössä yksilön elämänhistorian tuntemisen merkitystä. Olemme kaikki yksilöitä, eikä tämä muutu, vaikka tulemme vanhoiksi. Moniammatillinen asiantuntijaryhmä korostaisi tavallisen arjen luovuutta, moniaistisia kokemuksia, tunneilmaisun tukemista ja itse tekemistä, jotka lisäävät elämän merkityksellisyyden kokemusta. Osallisuus elämään ja arjen luovaan toimintaan, omien tunteiden työstäminen ja jakaminen ovat kulttuurisen vanhustyön keskiössä. Myös elinikäisen oppimisen periaate haastaa vanhustyön käytänteitä.

Uudet ammatilliset osaamistarpeet ja toimintakulttuurin muutoshasteet

Keskeiseksi kehittämiskohteeksi voisi tiivistää asiakaslähtöisyyden näkökulman ja yhteisöllisen, moniammatillisen toimintakulttuurin sekä näiden myötä käynnistyvät muutosprosessit.

Ikäihmisten erilaisista tarpeista ja vanhustyön arjen näkökulmasta käsin nouseva toimintakulttuurin muutostarve haastaa niin vanhustyön ammattilaiset ja johtamisen kuin taidealan ammattilaisten toimintatavat ja asiantuntijuuden. Seminaarissa nousi selkeästi esiin uudenlaisen ammattitaidon ja osaamisen tarve, jotta taide ja taidelähtöiset menetelmät ja luovuuden läsnäolo olisivat mahdollisia vanhenevan ihmisen elämässä.

- Taitelijat ja taidepedagogit tarvitsevat uusia välineitä ja kohtaamisen kykyä voidakseen toteuttaa moniammatillisessa ympäristössä ja yhteisöllisen asiantuntijuuden näkökulmasta kulttuurista vanhustyötä. Pelkkä taiteen tai taiteilijan tuominen vanhustyön arkeen ei vielä tuo taiteen soveltavan käytön laajempia mahdollisuuksia työhön: tarvitaan pedagogista ammattitaitoa ja kohtaamisen kykyä, joilla yhteisöllistä taide-toimintaa voidaan fasilitoida. Millaista ammattitaitoa tarvitaan toisen ihmisen luovuuden ja taiteen osallisuuden kokemuksen tukemiseen?

- Toisaalta myös vanhustyön ammattilaiset, palvelutalojen ja -keskusten henkilökunta ja asiakkaat itse ovat voimavara, jota voidaan hyödyntää kulttuurin ja taiteen tuomiseksi vanhustyön arkeen. Miten tätä voimavaraa voitaisi hyödyntää aiempaa enemmän? Voiko vanhustyön arkeen kuulua hyräily tai ikäihmisen mielimusiikin kuuntelusta huolehtiminen? Millaista tukea ja ammattitaidon uudelleen jäsentämistä tarvitsemme, jotta myös luova kohtaaminen nousee osaksi asiantuntijuutta vanhustyössä? ”Kaikkila on omat osaamisalueet, toivotaan rohkeutta omien kykyjen käyttöönottoon. Vanhustyö on luova ala, mukaan mahtuu monenlaista osaamista. Tarvitaan vain rohkeutta kokeilla erilaisia toimintatapoja.”
- Uudenlaista osaamista tarvitaan myös kulttuurisen vanhustyön johtamiseen ja organisointiin. Seminaarin osallistujat pohdiskelivat myös sitä, milloin kehittämisessä koetut esteet ovat todellisia, milloin ne johtuvat asenteista.

Kulttuurin tuominen osaksi arkea mahdollistuu myös organisaatioiden välistä yhteistyötä hyödyntämällä. Teatterien, kirjastojen, museoiden ja erilaisten hankkeiden myötä myös ulkopuolista resurssia on saatavilla palvelutaloihin. On lisäksi tärkeä korostaa, että luovuus ja taidetoiminnot ovat mahdollisia myös ilman ulkoapäin ohjautuvaa panosta. Henkilökunnassa, asiakkaita ja omaisissa on osaamista ja kykyjä, joiden ottaminen osaksi arjen luovuutta ja taidelähtöisiä toimintoja tuovat lisää mahdollisuuksia.

Tiedon jakaminen ja saavutettavuus

Seminaarin osallistujat nostivat tärkeänä näkökulmana esiin kulttuurisen vanhustyön toteuttamiseen ja kehittämiseen liittyvän tiedon saavutettavuuden. Taiteilijat, taidepedagogit ja luovan alan ammattilaiset tarvitsisivat keskitettyä tietoa esimerkiksi siitä, miten hakeutua töihin vanhustyöhön, mistä tarvittavaa perus/täydennyskoulutusta voi hankkia. Lisäksi tarvitaan neuvoja erilaisista rahoitusmahdollisuuksista. Nykytilanteessa tieto on hajallaan eri toimijoilla.

Myös vanhuspalvelujen järjestäjät tarvitsisivat tietoa erilaisesta osaamisesta, ammattitaidosta ja kulttuurisen vanhustyön toteuttamisen tavoista voidakseen rekrytoida omiin tarpeisiinsa sopivia asiantuntijoita. Lisäksi kulttuurisen vanhustyön vaikuttavuudesta olemassa oleva tieto voisi olla helpommin saatavilla ja kootusti toimijoiden tarpeisiin työstettyä.

KIRJOITTAJAT JA TOIMITTAJAT

Suvi Aho	VM, musiikkipedagogi AMK, projektisuunnittelija, Metropolia Ammattikorkeakoulu
Malla Hintsala	viestintäpäällikkö, Leiras Takeda
Laura Huhtinen-Hildén	FT, MuM, lehtori, projektipäällikkö Metropolia Ammattikorkeakoulu
Merja Isotalo	FM, koordinaattori Terveyttä kulttuurista -verkosto ja kannatusyhdistys, kulttuuriyrittäjä, Kulttuuripajasto
Päivi Paakkanen	sosionomi AMK, vastaava ohjaaja, Roihuvuoren palvelukeskus
Anna-Maria Viikuna	FT, kulttuurin ja luovan alan kehityspäällikkö, Metropolia Ammattikorkeakoulu



Metropolian kulttuurin ja luovan alan julkaisemat mikrokirjat ovat mikroartikkeleista koottuja kokonaisuuksia. Lyhyissä mikroartikkeleissa kirjoittavat kiteyttävät ajatuksensa meneillään olevasta kehitystyöstä tai aloittavat keskustelun uudesta aiheesta.



METROPOLIA AMMATTIKORKEAKOULU
KULTTUURI JA LUOVA ALA